

Mindre bidrag

GOLDSCHMIDTIANA

I.

Goldschmidt, skildret af hans fætter

Enhver postembedsmand i Danmark kender navnet Joseph Michaelsen. Det var ham, der som fuldmægtig i generalpostdirektoratet i 1859 udgav brochuren »Om Transitportoens og den internationale Portos Afskaffelse og Afløsning«. Som alt nyt – også det indlysende rigtige – havde hans forslag vanskelighed ved at trænge igennem, men i 1874 gennemførte endelig den nystiftede Verdenspostforening det, der for os er noget selvfølgeligt: at vi ved i afsenderlandet at sætte frimærke på et brev til udlandet får det uden yderligere omkostninger direkte befordret til bestemmelsesstedet. Tyskerne var tilbøjelige til at tilrane sig æren for ideen, men Michaelsens fædreland fastslog hans prioritet ved i 1906 at tildele ham fortjenstmedaillen i guld.

Hvor mange ved derimod, at han var Meir Goldschmidts kødelige fætter, eller har læst hans interessante memoirer »Fra min Samtid«, der udkom i to bind 1890–93? Naturligvis har Goldschmidts biograf Hans Kyrre kendt dette værk, men iøvrigt er det mest historikere, der har udnyttet det på grund af alle dets mange oplysninger om dansk politik i midten af det forrige århundrede. Joseph Michaelsen stod især godsejerpolitikerne nær, fremfor alt baron Carl Frederik Blixen Finecke, som Goldschmidt også trådte i forbindelse med, og var 1865 ivrigt optaget af at skabe basis for dannelsen af ministeriet Frijs. Hans erindringer har imidlertid værdi udover de historiske oplysninger, de bringer; som skribent er han i besiddelse af skarp portrætteringssevne og meget vid – alene derfor er det en fornøjelse at læse bogen. På et af dens første blade karakteriserer han sig selv, dog ikke med sine egne ord, men ved at citere det testimonium, hvormed hans skole afskibede ham til universitetet: »Han har et hæftigt, næsten voldsomt Sind, uden dog at overskride Maadeholdets Grænser. Med en levende Retfærdighedsfølelse og Sandhedskjærlighed hverken taaler eller tilføier han Uret. Han hader Forstillelse og Dølgemaal og er derfor ogsaa rede til at tilstaa, hvor han har forsét sig«. Adskilligt heraf kunde nok også lade sig sige om hans fætter Goldschmidt. Gennem levnedsbogen lærer man en højt begavet, men stejl og kantet personlighed at kende og forstår derigennem, hvorfor han i ydre henseende ikke drev det videre end til at blive postmester i Slagelse, en stilling, han endda blev afskediget fra, fordi han måtte tage ansvaret for en underordnetes tjenesteforseelse. Ved hans død i 1908 skrev Ove Rode hans nekrolog i »Politiken« og gav ham det vidnesbyrd: »Hans Kundskaber og Talent syntes langt over den Stilling i Livet, han indtog, selv om noget i hans Fremtræden og Sympatier kunde forklare, at han ikke var naaet frem i Forgrunden«.

Her har vi kun at gøre med ham som Goldschmidts slægtning. Deres mødre var søstre. Rebekka Levin (eller Rothschild, efter byen Roskilde) fødte i sit ægteskab med købmand I. Michaelsen i Næstved 1826 sønnen Joseph, der altså var 7 år yngre

end Lea Goldschmidts søn Mejr. Begge drenge voksede op i sydsjællandske provinsbyer, Goldschmidt i Vordingborg, Michaelsen i Næstved; da Joseph var halvstor, flyttede han ovenikøbet til samme by, som Mejr boede i, for at komme i en bedre skole, og senere byttede de gårde på den måde, at Goldschmidts for en tid tog ophold i Næstved. Til digterens poetiske barndomsskildringer får vi derfor et mere prosaisk korrektiv i den yngre slægtnings selvbiografi.

Goldschmidts fader karakteriseres i »Fra min Samtid« som »en Mand, hvis Evner var blevet knust under en snæver Orthodoxis Tryk, en noget fantastisk Natur, der havde havt frit Spillerum til at skyde sine vilde Skud, en flersidig Begavelse, som blev hæmmet i Væksten, og en Fordomsfrihed, der af bornært Formynderskab blev betragtet som Afsindighed. At en københavnsk Jøde i hin Tid har kunnet give sig til at pløje sin Mark blandt de Valby Bønder, er et Vidnesbyrd blandt mange om denne Mands Særhed og Særstilling. Noget af hans Væsen er gaaet over paa Sønnen« (I 75). I »Livserindringer og Resultater« hører vi om mosteren og hendes mand, købmand Isac Meyer med deres »femten livlige Børn, smukke Piger og kraftige Drenge«. Det var en af disse kusiner, med hvem Goldschmidt oplevede den scene med æblet, som han har gjort digterisk brug af i »Hjemløs« (Jul. Salomons udg. II 10 f.), og som formodentlig er den pige, han 1849 fortæller om i et brev til Andreas Munch og hans hustru »Breve fra og til Mejr Goldschmidt« I 191). Om denne onkel fortæller Michaelsen, at han »gaar igen i Goldschmidts 'En Jøde'« (I 12), og om de mange børn: »Sønnerne var alle smukke, velbyggede Mennesker. Hvergang en af dem havde naaet Skolealderen, havde Faderen haabet, at der skulde blive en Student ud af Drengen, og stadig var Haabet glippet. Livet trak dem til sig, til Bogen havde ingen af dem Hu. Flerheden af Døtrene var sande Skønheder. De færreste af Børnene var ved min Optagelse i Huset tilbage i Hjemmet. Fire af Døtrene var gifte, – En blev Moder til Skuespiller Wulff [Carl W., 1840–88], en Anden til Marinemaler Locher, – Halvdelen af Sønnerne spredt over Landene. Underligt nok var det sidste Spor af Jødedom forsvundet af dette Hus, der var saa kærnedansk eller sællandsk som noget i By eller Land. Det danske Sprog blev talt saa rént som i mit eget Hjem og dog med en afdæmpet Genlyd af det prægtige, troskyldige sydsjællandske Maal, som jeg talte til mit tredivte, og som endnu efter mere end en Menneskealder, saa ofte jeg hører det, ved en ejendommelig Sansehukommelse fylder mit Sind med Leens Klang og Høstakkens Duft, og for mit Øje maler det frodige Stengærdes brogede Mylder af al Sommerens blomstrende Tusindfryd. Det er dette Maal, der danner Kammertonen i Digteren Goldschmidts Dansk« (I 10 f.).

Ogsaa en anden onkel, morbroderen Elias Roskilde i Kalundborg, har de begge skildret, digteren som bekendt – med digterisk frihed – i »Erindringer fra min Onkels Hus«, Michaelsen ved at berette om ham som handelsmand – hvorledes han var begyndt som købmand, vistnok med bare hænder, men dels ved medfødt energi, dels ved at indgå et fordelagtigt parti arbejdede sin forretning op til at blive den største i byen og døde som kgl. agent. »Morbroder – 'Manden', som han kaldtes af sin Hustru som af sine Underordnede – var en stærktbygget, undersætsig Skikkelse med et skarpt Blik bag de halvt tillukkede Øjne og faamælt i højeste Grad. To Gange daglig foretog han sin Ronde, paa hvilken han eftersaa enhver Krog, og hvor Intet kunde undgaa hans Opmærksomhed. Men det var kun et 'Hm' eller et Skuldertræk eller en Brummen uden Ord, som noterede Resultatet af hans Iagt-

tagelser. I sine Handelsforetagender var han dristig til Forvovenhed og dog klog og forsigtig i Udførelsen, naar Planen var fattet. Derved stoledes han ganske paa sig selv, og ingen turde tillade sig selv en nok saa beskedene Bemærkning overfor 'Manden'. Det skulde da være den gamle Bogholder, den eneste, der foruden ham selv kendte Status og de uundgaelige Forviklinger, som dengang hørte med til et stort Købmandshus i Provinserne, og som vel af og til var tilstede i en saadan Grad, at der hørte al den Kløgt og Energi, hvormed Morbroder var udrustet, til at gaa sejrrig ud af Kampen« (I 21 f.). Den, der er fortrolig med den klassiske fortælling »Tømmerpladsen«, vil genkende »onkelen« og hans »hus« til de mindste enkeltheder, selvom dens forfatter aldrig så meget i et brev af 21/6 1862 til hjemmet (»Meir Goldschmidts Breve til hans Familie« II 20) erklærer, at han har omformet hovedpersonen efter sit poetiske behov; ganske svarende til Michaelsens skildring er hos Goldschmidt bogholderen den eneste af husets folk, der tør tage ordet i onkelens nærværelse. Et andet pudsigt lille træk hos Elias Roskilde er Michaelsen derimod ene om at have fået med: »I hans Kontor stod omkring paa Gulvet langs med Væggen i lange Rækker Flasker, mere eller mindre fyldte med de bedste Rødvine. Naar nu noget i særlig Grad satte hans Aandsevner i Bevægelse og stillede større Krav til hans Kombinationsevne, kunde han kredse rundt i Stuen og af og til bukke sig for at tage en lille Slurk. En Dag, da jeg var sluppet ind i Kontoret, fandt jeg paa at efterligne ham, fulgte ham lydløs i hans Kredsgang, bukkede mig, naar han bukkede sig, og tog en Slurk, naar han satte Flasken til Munden. Om han var saa optaget af sine Spekulationer, at han ikke bemærkede mig, eller om han var vidende om min ulovlige Idræt, véd jeg ikke, men han lod som han ikke saa' det, og jeg bukkede mig saa tidt, at jeg – bukkede under« (I 22). Om tanten, Caroline, f. Davidsen, der har en absolut statistrolle i »Erindringer fra min Onkels Hus«, oplyser fætterten, at hun var en stilfærdig lille person, som hendes ægtefælle altid behandlede med agtelse, men ikke med hjertelighed. Da ægteskabet var barnløst, havde de adopteret Goldschmidts broder, »en ligesaa elskværdig Personlighed som solid Karakter« (I 22). Hans navn nævnes ikke; Goldschmidt havde to brødre: Moritz (den bekendte stifter af firmaet Crome og Goldschmidt) og Julius – det var imidlertid if. oplysning af digterens sønnedatter frk. Edith Goldschmidt, bekræftet af folketællingslisten fra Kalundborg, Julius (senere direktør for Købstædernes alm. Brandforsikring), der 1843 blev ansat på godskontoret på Lerchenborg, som jo ligger nær ved Kalundborg. Det var ham, der bedst kendte tømmerpladsen, og en familietradition vil vide, at det ikke var frit for, at han ærgrede sig over, at hans ældre broder havde slået sig op på at skildre den. Også købmandsgården, der spiller så stor en rolle i Goldschmidts »Fortællinger«, crindres i Michaelsens memoirer: »Jeg sér endnu den store Gaard med de fire Længer. I Forhuset Butik og Beboelse, i den ene Sidebygning Køkken og de til Husholdningen hørende Lokaler, i den anden Beboelse for de mange Medhjælpere, Lærlinge, Pakrum, i den bageste Længe Brænderi og Stalde. Den rummelige Gaard var opfyldt af Bøndernes Vogne. Bagved denne Firkant strakte Tømmerpladsen sig flere hundrede Alen ned til Stranden, hvor Morbroders Fartøjer laa, naar de havde bragt Tømmer ned fra Norge og nu atter fyldtes med dansk Korn til en ny Omsætning – hin rige Tømmerplads, 'Min Onkels Tømmerplads' med dens Stabler af Brædder og Planker i uoverskuelige Rækker« (I 21).

Ligesom Michaelsen var flyttet til Goldschmidts fødeby, gik hans videre skolegang også i fætterens fodspor. Som denne blev han sat i v. Westens Institut – dog var Goldschmidt da allerede student. I bedømmelsen af de to skolebestyrere V. A. Borgen og K. C. Nielsen er de kun enige for den førstes vedkommende. Med den dybeste veneration har Goldschmidt skildret ham, først som den forstående rektor i »En Jøde«, senere i 5. kapitel af »Livserindringer og Resultater«, og Michaelsen karakteriserer ham som »en fint dannet, human Mand med megen Humor og almindelig afholdt«; han tillægger ham »sandt Frisind, omfattende grundige Kundskaber og en udpræget Retsindighed« og erklærer, længe efter sin skoletid at have bevaret agtelse og hengivenhed for ham (I 24 ff.). Nielsen derimod, den senere rektor ved Realskolen i Aarhus, som Goldschmidt havde meget tilovers for, opfattedes af hans fætter blot som »den, der udførte Profossens Funktioner, og jeg syntes, at han gjorde det *con amore*« (I 18).

I v. Westens Institut havde begge fætrene som lærer i matematik den Peter Chr. Berg, broder til Frederiksborg-rektoren C. Berg, der af Goldschmidt omtales i hans livserindringer (Salomons udg. VIII 204 ff.) som en af de lærere, der havde vist ham velvillie. I »Corsar«-tiden trak Berg sig ganske vist noget tilbage fra sin fordums elev, fordi han troede, at den unge redaktør var ved at gå i hundene. Udgivelsen af »En Jøde« genoprettede deres gamle forhold og lagde grunden til et venskab, der – siger Goldschmidt (VIII 205) – varede til hans død og var fortroligt og åbent trods politisk meningsforskel (Berg var lige så ivrig ejderdanske som Goldschmidt helstatsmand). Berg skildres af Michaelsen som »Fritænker, uden Fordomme«, han »behandlede de store Disciple som fornuftige Væsner og har sikkert øvet ikke ringe Indflydelse, der styrkedes ved den Omstændighed . . . at han klædte sig med en vis Elegance, der stak af imod de andre Læreres Dragt. Han slog senere om og døde som orthodox Præst i Vester Egede [skal være: Sværdborg], hvor han forgæves søgte at bevæge Goldschmidt til at gaa over til Kristendommen« (I 26). Om dette sidste giver digteren selv udførligere besked: efter koleraåret 1853 blev Berg overbevist om kristendommens sandhed, og en gang i året 1858 [fej for 1855] besøgte hans tidligere elev ham i hans præstegård og var med ham i kirke. »Han prædikede over Nikodemus, der i Hemmelighed kommer til Kristus, og jeg har aldrig hørt nogen inderligere og mere gribende Prædiken. Den simple Skildring af, hvorledes Nikodemus drages til, føler Sjæls Længsel og Trang, men vakler, ikke kan faa helt fat paa sig selv, ikke overvinde Hensyn, men søger en Middelvej, syntes mig rettet lige paa mig – hvad vel enhver god Prædiken skal synes enhver Tilstedeværende –, de blideste Minder fra Rørdamstiden i Skolen [Peter Rørdam var hans religionslærer i v. Westens Institut] rejste sig i Sindet, og jeg gik resolut hjem med Præsten for at faa Sagen klaret. Han stillede Fordringerne, og jeg kunde ikke. Den historiske Kristendom og navnlig Noget i Bekjendelsen stillede sig uovervindelig i Vejen; det var nok den samme Nikodemus, men ikke den samme Kristus, og jeg maatte »sejle min egen Sø« (VIII 205 f.). Goldschmidt fandt omsider hvile i en theistisk nemesistro, som fuldstændig bemægtigede sig hans tankeliv og udfyldte mange år af hans senere tilværelse. Michaelsen bekender under skildringen af sin faders død, at han nu også »begyndte at se Livet fra en anden Side og blev fra religiøs indifferent til en søgende« (I 89). Iøvrigt synes han, der ganske vist også var nogle år yngre, at have befundet sig ganske anderledes veltilpas som jøde i det kristne Danmark end »En

Jøde«s forfatter; han fremhæver M. L. Nathansons store andel i at »kaste Bro over det Svælg, der endnu dengang skilte Jøderne fra deres kristne Medborgere. Der maatte til den Ende tages fat fra begge Sider. Lovgivningen maatte gøre sit og Jøderne deres. Resultatet blev, at der vistnok intetsteds i Europa findes mindre indre og ydre Forskel paa kristne og jødiske Borgere« (I 39).

Ejendommeligt er det, at de to nærbeslægtede begge følte sig draget til at øve en indsats i det politiske liv, Goldschmidt mest som skribent og tidsskriftudgiver, Michaelsen til dels også som aktiv deltager. Af tidens politikere var det C. F. Blixen Finecke, de begge stod i nærmest forbindelse med. Goldschmidt samarbejdede med ham ved dannelsen af »Grundejerforeningen« 1851, men meldte sig snart ud af den igen uden dog derfor for al fremtid at sætte det venskabelige forhold til Blixen over styr. Michaelsen blev i langt inderligere forstand hans medarbejder; dog gennemskuede han meget vel hans menneskelige svagheder og var mere end een gang betænkelig ved den »på-egen-hånd«-politik, han som regel førte. Da Blixen i januar 1861 stiftede »Dannevirkeforeningen« for at mande regeringen op til en kraftigere politik over for Tyskland, var de begge en smule implicerede. Michaelsen var til stede ved det stiftende møde, men ikke medlem af foreningen, Goldschmidt var på en eller anden måde blevet valgt til repræsentantskabet, men forlangte sig kort efter slettet af medlemslisten (»Breve fra og til Meir Goldschmidt« II 69). På anden måde skulde Michaelsen imidlertid snart komme til at arbejde i Blixens tjeneste, og også i dette tilfælde kom hans navn til at tangere fætterens. Efter at denne nemlig i mange år havde udgivet »Nord og Syd«, lod han det i 1861 afløse af ugebladet »Hjemme og ude«, men kørte hurtigt træt og ønskede at blive af med det. Han spurgte da sin fætter, om han ikke kunde hjælpe ham, og her lader vi Michaelsen selv fortsætte: »Jeg kendte ingen andre end mig selv, der kunde eller vilde yde ham denne Haandsrækning, og Resultatet blev, at han i Midsommeren 1861 ... overdrog mig Bladet, 'kvit og frit for Gæld og Forpligtelser til Tredjemand'« (II 54). I denne situation kom Blixen uventet Michaelsen til hjælp, idet han lovede ham sin og sine venners bistand, »og i Løbet af en Ugestid havde der samlet sig en baade interesseret og dygtig Redaktion, med hvilken Samarbejdet gik saa let og behageligt fra Haanden, at de halvandet Aar, i hvilke Bladet udkom som Ugeskrift, staar for Hukommelsen som en forholdsvis lykkelig Tid« (II 54 f.). Hovedmedarbejderne var den svenske publicist Sturzen-Becker, der da opholdt sig i Danmark og havde lært sig at skrive dansk, og Skuespilforfatterinden Athalia Schwartz; desuden hørte til staben landstingsmand Hasle og bibliotekar Emil Elberling. Alt gik godt et stykke tid, formatet kunde udvides, og bladet ændrede navn til »Norden«, men en skønne dag lod Blixen det gå op i dagbladet »Danmark«, som han 1863 havde købt, og Christopher Krabbe blev dets redaktør, efter at P. L. Møller først forgæves var blevet opfordret dertil. Dermed var den goldschmidtske aflæggers skæbne endelig beseglet; allerede efter 4 måneders forløb måtte det gå ind.

Under læsningen af »Fra min Samtid« sidder den litterært interesserede naturligvis med det stille håb, at memoirernes forfatter også skal forsøge at give et helhedsindtryk af fætteren. Dette indfries også. Noget særlig intimt forhold imellem dem har der næppe været, og deres personlige omgang sluttede i ungdommen. Et brev er bevaret fra Michaelsen til Goldschmidt, affattet 15. novbr. 1876 efter læsningen af 1. del af »Livserindringer og Resultater« (»Breve fra og til Meir Goldschmidt«

II 189 f.), men det er vistnok også alt, hvad der findes af skriftlig tankudveksling imellem dem. Om Goldschmidts karakter taler Michael sen meget åbenhjertigt: »Hans egen Individualitet og en Følelse af, at han i Grunden ikke kunde lide min unge livsglade Person, bevirkede, at han til trods for sin Overlegenhed i Aar og Erfaring og eminente Begavelse ikke kom til at udøve nogen egenlig Indflydelse paa mig« (I 77 f.). Men på den anden side: »Naar hans Omgang med mig havde en længere Varighed end Tilfældet ellers plejede at være, skyldes dette dels Slægtskabet, dels Forskellen i Alder, dels endelig hans Sikkerhed for, at her ikke kunde være Tale om Rivalitet. Og dog kunde han, naar han samtalende med mig gik frem og tilbage i Stuen, pludselig afbryde sig selv med de Ord: 'Hvorfor fortælle Dig alt det; det kan jeg jo skrive om'« (77).

Michael sen har blik både for Goldschmidts styrke og svaghed, hans overordentlige begavelse og hans vanskelige sind. På det politiske område mener han, at han ikke har fundet den påskønnelse, han fortjente. »Men naar Tiden, der alt har givet ham Ret i meget, er kommet til at fælde en uhildet Dom over alt det, der slører Samtidens Syn for Samtidens Ret og Uret, vil det muligt blive erkendt, at Goldschmidt paa *dette* Felt raadede baade over medfødt Evne og meget betydelige Kundskaber. Det vil da muligt blive indrømmet, at han med stor Viljestyrke har forberedt sig til politisk Virksomhed ogsaa ved Selvsyn i de europæiske politiske Værksteder, og trods alle Anfægtelser, og tilsidst imod alt Haab, har stillet det friere og hyppigt overlegne Syn, han saaledes havde erhvervet, i sit Lands Tjeneste« (I 73 f.). Men der lægges ikke skjul på, hvad mange andre kilder ogsaa taler om, at han var vanskelig i omgang: »Goldschmidt hørte til Digterfolkets irritabile genus og var en despotisk Natur. Han følte sig ensom og trak sig tilbage i sig selv; saa gennemreflekteret, at han berøvede sig selv de faa Glæder, Livet tilbyder; med en saa stærk Individualitetsbevidsthed, at den skød andre Individualiteter tilside. Uden nogensinde at give sig hen, saa' det ud, som stod han *en garde* imod Verden i Almindelighed og den, han talte med, i Særdeleshed. En kvindelig Natur med Kvindens Finfølelse, men ogsaa med hendes Nervøsitet. Men han var ingen *poseur*, dertil var han for selvbevidst. Han vilde imponere og vinde og brugte indtil Koketteri iflæng sit smukke Organ, sit Ry og sit Digterøje som en Feltherre alle tre Vaabenarter. Han vandt ogsaa, imponerede ofte, men kun for træt og lunefuld at trække sig tilbage ligesom for at forekomme de andre. Saaledes stod han i Virkeligheden ene i det klosterlige Hjem s Virak. Men det var ingen daadløs Ensomhed eller klosterlig Lediggang. Med Spiren til sin senere Nemesislære i sig tog han Ensomheden som et Fatum og kæmpede sin Kamp med en Sejghed og Udholdenhed, der er lige saa enestaaende som han selv. Thi i denne sin Ensomhed, jeg mener saagodt-som ene, har han blandt andet redigeret og udgivet hint udtømmelige og aandrige Repertorium for Samtidens Historie – er det 36 Bind? – som han kaldte *Nord og Syd*, netop for at betegne, at hans Syn rakte ud over Eideren. Han, der havde brugt sit Vid indtil Hensynsløshed mod Modstandere, led haardt under Riposten og tog sig uretfærdige Angreb mere nær, end de fortjente. Istedetfor at lade uændset Beskyldninger for 'Rodløshed' eller Mangel paa Fædrelandskærlighed, 'fordi der var et sch i hans Navn', og som Scipio at nøjes med at pege paa sin Daad, kunde han pine sig og vride sig for at bevise hvad der ikke lader sig bevise. Overfor Folk med lyst tyndt Haar, vandblaa Øjne og lange Bæn, der i al Enfoldighed mente heri at

bære et uomtvisteligt Vidnesbyrd om Patriotisme omkring med sig og ikke have andre Beviser behov, vilde han dog med fuld Føje have kunnet sige: Christian Winther og Meir Aron Goldschmidt taler det samme Sprog, Henriks og Elses Sprog, og det er Danmark selv, som i Moderens Skikkelse sang sine blide Melodier for Jødebarnet, medens dets Øje fulgte de flagrende Kaaer om Valdemars Ruin. Men han havde rigtignok intet Parti at krybe bagved, maatte ene være sig selv nok« (I 74 f.).

I overensstemmelse med Goldschmidts egen fremstilling tillægger han hans uheld ved studentereksamen, hvor han ikke opnåede at blive »indkaldt«, en afgørende betydning: »I det stakkels *hand* der havde kæntræt hans Baad i Havnen, saa' han en personlig Forurettelse, en aabenbar Uret, og den Mistanke – eller var det mere – at Clausen havde hørt om den unge Jødes stolte Forventninger og med beraad Hu villet stække hans Vinger, groede fast i hans Sind og affødte et uudslukkeligt Had til Clausen og et Nag og en Bitterhed overfor det raadende i Samfundet, der gav sig saa mangesidigt Udslag. Jeg fik det selv at føle. Efter Examen opholdt han sig nogen Tid i Næstved, hvor Forældrene havde taget Bo, og her forledte en lille Kusine mig, dengang en halv Snøs Aar, til at drille den forméntlig opblæste Student med hin Examensfatalitet. Han tilgav mig aldrig« (I 77). Under sin flerårige omgang med Goldschmidt fik Michaelsen det indtryk, at det var Disraëli, som var hans forbillede: »Fælles for de to Forfattere er den stærke Racebevidsthed og romantiske Mystik, men Engelskmanden har et modigere, ikke ærligere, Hjerte. Og Grundtrækkene i deres politiske Færd er i den Grad kongruent, at det kunde sé ud, som om Goldschmidt havde laant sit politiske Program hos d'Israëli, noget som dette Hoved, der selv var rigt nok til at gøre Udlaan, ikke trængte til« (I 78). Med denne betragtning, der viser Goldschmidt fuld retfærdighed ved at fremhæve parallellen til, men ikke afhængigheden af et stort udenlandsk forbillede, afslutter Michaelsen sin karakteristik af fættøren. Den har en indre sandhed, der gør den fuldt værdig til at drages frem og stilles ved siden af de Goldschmidt-portrætter, vi har fra andre og mere »litterære« personer, der har kendt ham: Nic. Bøgh, Rud. Schmidt, Ludv. Schrøder, Otto Borchsenius og Fr. Hendriksen, for blot at nævne enkelte.

II.

En ukendt ungdomsnovelle af Goldschmidt

I sine »Livserindringer« taler Goldschmidt om, hvorledes han i tiden mellem studentereksamen (1836) og Anden Eksamen (1839) kom ind på at forfatte noveller. Den gang han udfangede dem, var han selv meget indtaget i dem, men da han forsøgte at få litteraten A. P. Liunge til at optage en af dem i sit »Novellebibliothek«, lød dommen: »Saadant noget Pøjt byder man ikke ordenlige Folk«. I memoirerne, der er skrevet 40 år senere, er han ingenlunde utilbøjelig til at give den strenge kritiker ret: ved at gennemlæse disse ungdommelige produkter er han kommet til at indse, at novellerne betænkeligt røbede deres afstamning fra Johannes Wildt og Lafontaine, selvom han dog vil hævde, at alt eftersom han opøvede sin pen, »gik det Vilde og Ubændige af, og der fremkom en i visse Maader korrekt Komposition«. En af fortællingerne fik han imidlertid alligevel trykt, nemlig i det »Næstved Ugeblad«, som han i oktbr. 1837 blev redaktør af. Hvor meget det var ham om at gøre

at debutere som novelleforfatter, kan ses af, at allerede bladets første nummer indeholder en »Original Novelle« af ham med titelen »Friheden og Kvinden«. Den foregår i revolutionsåret 1789 i København og skildrer en frihedsbegejstret ung mand, der går i krig – et ikke ukendt goldschmidtisk tema. Det er dog ikke den, der her skal omtales; Kyrre har i sin Goldschmidt-biografi (I 48 f.) refereret indholdet og givet en vurdering af den.

I P. L. Møllers artikel om Goldschmidt i hans tidsskrift »Arena« juni 1843, der er skrevet for at stive den nys domfældte »Corsar«-redaktørs position af, omtales det, at Goldschmidt har fået en novelle trykt i Gotlieb Siesbys »Salonen«. Med en vis nysgerrighed griber man derfor efter dette »belletteristiske Maanedsskrift«, som det kalder sig, og konstaterer straks, at det må være under et pseudonym, den unge vordende forfatter skjuler sig, eftersom hans navn ingensteder forekommer. Mistanken samler sig hurtigt om fortællingen »Carl Brandt« (I. bind 1840 s. 181–267), fordi den offentliggøres under forfatternavnet Martin Gerhard, som jo må siges at være et passende mærke for den, der i det virkelige liv hed Meir Goldschmidt. Og anelsen bliver til en høj grad af sandsynlighed, når man har læst den 90 sider lange novelle igennem. Mere end eet træk tyder på, at vi her står over for et ungdomsarbejde af Goldschmidt, og selvom det i de fleste henseender er højst ufuldkomment, kan det have sin interesse at trække det frem i dagens lys.

Formen er til at begynde med dagbogens. Man bider straks mærke i, at den skrivende, et ungt menneske ved navn Carl Brandt, bliver student med udmærkelse, som bekendt en omstændighed, som Goldschmidt tillagde en urimelig stor betydning. Dog er dette naturligvis i sig selv intet sikkert indicium for hans paternitet. Men dernæst fortæller dagbogsforfatteren om sin ven Carstens, der som sin livs-anskuelse docerer: »Jeg troer, at den bedste Leveregel for et Menneske er: Vær retfærdig! thi Verden selv er grundet paa Retfærdigheds- eller, som det under visse Omstændigheder maa kaldes, Ligeligheds-Princippet. Jeg kunde vise Dig, hvorledes Verdens Skabelse ikke er Andet end en Fuldbyrkelse af Ligelighedsprincippet, idet de forskellige Kræfter virkede hver efter sin Evne og frembragte et Resultat, der nøjagtigt svarede til disse Evner, og jeg kunde vise Dig, hvorledes hele Naturen hver Dag, hvert Øieblik viser det Samme, hvorledes hver enkelt Kraft uhindret virker efter sin Evne og ikke mere, og hvorledes enhver Uligevægt imellem Kræfterne strax følges af en Gjenoprettelse af Ligevægten. Men dette Princip, som virker i og styrer det *Legemlige* i Verden og der viser sig som Ligelighedsprincippet, virker ogsaa i det *Aandelige* i Verden og er der Retfærdighedsprincippet. Der er f. Ex. givet Menneskene visse Evner, hvorved de kunne stræbe efter timelig og evig Lyksalighed; men hvert Menneske maa ikke virke med sine Evners absolute Kraft, men kun med den Kraft, som det har i Forhold til andre Menneskers Evner. Saasnart nu et Menneske gaar *aabenbart* ud over denne Regel, som Retfærdigheds- og Ligelighedsprincippet har opstillet, bliver han aabenbart straffet af den mellem Menneskene indbyrdes etablerede Ret; og naar han hemmeligt forseer sig derimod, da bliver han hemmelig straffet af Retfærdighedsprincipets Talsmand hos ham: hans Samvittighed« (189 f.). Selvom Goldschmidt først senere udformede sine ideer om tilværelsen som det store ordensrige – og netop ud fra den senere udformning erklærede sig utilfreds med »En Jøde«, fordi den er »præget af en Uordenstro« (»Livserindringer og Resultater« udg. 1965 I 196) – ligger dog hans nemesisisidé in nuce i disse

betragtninger. Også politiske emner diskuterer Brandt med sin ven, er selv liberal og tilhænger af »at stige ned til Folket og lade dette stige op af sig selv, dreven af den mægtige Aand, der jo er vaagnet i Nationerne« (192), en tankegang, der påfaldende ligner Goldschmidts aristokratiske demokratisme. For novellens hovedperson tager det sig ud, som om nutiden blot parodierer forfædrene: »Er her Noget, som kan sammenlignes med den Kraft og glødende Begeistring, som brød frem 1789 og 1830? ... vil Du være begejstret, saa læs Beretningen om Polakkernes Kamp ved Grochow eller om Saragossas Kamp imod Overmagten« (192 f.). Som bekendt lader Goldschmidt Jacob Bendixen i »En Jøde« deltage i den polske befrielseskrig 1830, som Heinrich Laube i sin store roman »Das neue Europa« (1833–37) havde skildret så indgående og med så varm sympati.

Dagbogsformen opgives på det punkt af fortællingen, hvor Carl Brandt bliver engageret som huslærer hos en købmand; denne hans principal viser sig at være en bedrager, bl. a. driver han smugleri – noget, som Goldschmidt havde set en del til i sin vordingborgske barndom – og slår med koldt blod en toldbetjent til jorden; en svoger har han ruineret og fået ham og hans familie bragt på fattighuset (jf. Wulf Mendel og købmand Jensen i »En Jøde«). Carl forlader derfor denne kondition og lever i to år som et rorløst skib, der kastes om for vinden, i nydelser og bekymringer, nedbrudt på sundheden og med gæld. I en knejpescene bliver man vidne til, hvorledes han bliver drillet og i bersærkerangang slår de tilstedeværende i gulvet. Han arver en rig slægtning, men bliver derved »med sit afgjorte Egenkjerligheds-Princip ... i visse Henseender et farligt Menneske for Samfundet« (215). Pengene tillader ham dog at tage en juridisk embedseksamen. Som sig hør og bør kædes på et vist tidspunkt en kærlighedshandling ind i historien. Carl Brandt er til at begynde med uklar over, hvem af de to kusiner Marie eller Regine, han skal udkåre sig; han vælger uoverlagt den – som det viser sig – skinsyge Marie, fortryder det og forlover sig i stedet for med Regine. Vennen Carstens bliver gift med Carls søster, ligesom Valdemar i »Arvingen« med Aksels søster. Og her dukker nemesismotivet op: »Tilfældet vilde, at den By, hvori han boede, skulde være den samme, hvori Maries Forældre vare. Jeg siger: Tilfældet, skjøndt jeg veed, at Intet i Verden er Tilfælde, men at Alt skeer efter den store Verdensaands Love« (248). I et brev til vennen Carstens skriver Carl Brandt, at han heller ikke kan elske Regine: »Den Frygt jeg følte for at miste hende, antog jeg for at være Kjerlighed til hende; ak! det var kun min Egenkjerlighed, der frygtede for at blive krænkede« (258). Og nu udvikler handlingen sig dramatisk: dette brev opsnappes af Marie, der giver det videre til sin kusine Regine; det når hende netop, medens Carl er på besøg hos hende, og hun dør af sindsbevægelse (»Nerveslag«). For sent indser Carl, at nemesi har ramt ham: »nu har jeg bødet, som det var retfærdigt« (266) – han må sone sin brøde med sin død, som hidføres på den måde, at en søofficer, som har elsket Regine, kalder ham en skurk, hvorpå Carl udfordrer ham til duel og falder. »Min Fortælling er til Ende; thi hvorfor skal jeg omstændelig udmale Carls Død og vise Dig hvorledes han faldt for det dræbende Bly. Derfor tager jeg nu Afsked med Dig, idet jeg overlader til Dig selv at tænke Dig de øvrige Personers Levnet og Endeligt, som jeg har fremført for Dig« (267) – på denne nemme måde trækker forfatteren sig ud af spillet. Senere skulde han blive omhyggeligere med udarbejdelsen af slutningspartiet af sine bøger,

hvorimod han aldrig gav afkald på de romanagtige effekter, som vi allerede her ser ham operere i så rigt mål med.

Hvis man ikke nu og da øjnede løvens klo, vilde der ikke være grund til at henlede opmærksomheden på denne penneprove. Men der er hist og her i skildringen af figurerne ejendommeligheder, der peger hen på den kommende digter, som vi kender ham fra hans modne værker. Således beskrivelsen af en af bipersonerne, en hr. v. Meyer, der har ret til at smykke sig med den prangende titel »krigskancellisekretær«, og om hvem det hedder, at af denne titel og af sine penge var han blevet »saa indbildsk, at han ansaae Alt hvad der hørte til hans Person for at være et Indbegreb af al den Fuldkommenhed, som Menneskene kunne opnaae. Det forekom ham derfor, at hans røde Kinder, røde Haar og røde Bakkenbarter viste den ægte Nordboes Physiognomi: Sundhed, Aabenhjertighed og Kjækhed; at hans smaae graae Øine med de hvide Øienhaar og de røde Øienlaag antydede godmodig Satire, tilligemed Skjemt og Skjelmeri; at hans temmelig lange Næse med dens brede Rygning, som hans Skolekammerater havde pleiet at kalde Landeveien, imedens de til hans store Misfornøielse lode deres Fingre spadserere op og ned af den – at denne Næse, sigte vi, betegnede Fasthed og Udholdenhed samt Kløgt, og endelig, at det fuldstændige Hele, hans Ansigt dannede, vilde være et sandt Adonis-Ansigt, hvis Adonis blot havde levet i Danmark og været blond, istedetfor at han havde levet i Østerland og været bruun. Det eneste virkelig Smukke, som Krigscancelli-secretairen havde at opvise, var hans Hænder; men han glemte sikkert heller ikke, naar han talte med Damer, at bringe Samtalen paa Handsker og da fortælle dem, at han fik meget billige Handsker, fordi han var saa heldig at kunne passe Damehandsker« (216).

Et andet sted skildres en dampskibssejlad, der udvikler sig dramatisk derved, at man oplever på nært hold at se en fiskerbåd kæntré; passagererne reddes, og Carl kan ikke lade være at bemærke, hvorledes en ung moder »midt i sin Jammer huskede paa at bedække sin Barm, som var bleven blottet« (225) – midt i sin moderfølelse glemmer hun ikke koketteriet. Allerede så tidligt viser Goldschmidt sin medfødte evne til at gøre virkelighedsiaagttagelser, til at skildre det indre gennem det ydre og sin satiriske opfattelse af sine medmennesker. Man fæster sig også ved en smuk lille naturbeskrivelse som denne: »Det var en deilig, klar Sommerdag. Luften viftede saa luun og mild, Træerne ude ved Toldboden stode saa yppige grønne, og alle de Ansigter, de saae, vare muntre og glade som Fuglene, der frydede sig i Solen. – Snart skjød Dampskibet frem gennem Bølgerne, der ligesom svulmede af Livslyst, kyssede af de venlige Vinde. Kysten, der bugnede af den grønne Sæd, Fiskerleiet, hvor Konerne sad og strikkede paa Nættene og Børnene legede i Havskummet, Skovens ranke Bøge, de Spadserende paa Strandveien, Alt foer dem forbi som Livets glade Øieblikke glide forbi Erindringer. Hist kom et Skib med de hvide, svulmende Seil, styrende ind til Havnen; her øinede de Baade, der stræbte at komme afsted ligesaa hurtigt som Dampskibet« (223). Novellens forfatter er også fortrolig med provinsbylivet: »I Kjøbstæderne holde . . . Familierne indbyrdes ikke Omgang, saaledes som de selv have Lyst, men saaledes som det kan bestaae med den i Byen herskende Tone, der sædvanligviis er yderst stiv og formel. Naar en Kone vil gaae hen og besøge sin Nabokone, saa tænker hun først paa, om der ikke

er en anden af hendes Bekjendte, som hun skylder denne Visit, og som kunde blive vred over Tilsidesættelsen; thi en halv Time efter at hun er gaaet over Gaden, veed hele Byen, at Madam Nielsen er gaaet hen at besøge Madam Petersen. Dernæst tænker hun paa, hvilken Kjole hun skal tage paa; thi det gaaer naturligviis ikke an, hver Gang at have den samme Kjole paa, for saa vilde jo Folk sige: Den Stakkel! Manden under hende ikke en ordentlig Kjole; eller: Hendes Mand har vel ogsaa sit Læs med at skaffe Føde og Klæder« (248).

Der synes altså at være grunde nok til at udlægge Goldschmidt som ophavsmanden til denne lille skitse, som han ikke senere har villet vedkende sig, forsåvidt som han aldrig har omtalt den. Når man lægger alt sammen, må man vistnok komme til det resultat, at ingen andre af samtidens forfattere kunde have skrevet den undtagen netop Goldschmidt.

III.

Ingemann og »Corsar«-ånden

Der er jo ikke noget forunderligt i, at Goldschmidt, den store satyrikus, også selv måtte stå for skud. Karikaturportrætter af ham har Carl Ploug givet i sin studenterkomedie »Et Besøg« (1851), hvor han skildres som »den rejsende skønånd« Moses Meyer, redaktør af bladet »Øst og Vest« (refereret i H. C. A. Lund: »Studenterforeningens Historie« II 313 ff.), og Erik Bøgh i sit syngestykke »Kalifen paa Eventyr« (1857), hvor han optræder som den jødiske feuilletonist Raphael. Men allerede i 1850 havde Ingemann i sin roman »Den stumme Frøken« (her citeret efter »Samlede Eventyr og Fortællinger« VIII 1850) indført en biperson, der ikke er et portræt af Goldschmidt, men alligevel er lagt så nær op ad »Corsaren«s frygtede redaktør, at ingen af samtidens læsere kunde være i tvivl om adressen.

Treårskrigen og »ånden fra 48« havde som bekendt haft den indvirkning på Ingemanns forfatterskab, at han sagde farvel til middelalder og eventyrdigtning og vendte sig til sin egen tid. Han gav sig nu til at skrive »nyttidsromaner«, begyndende med »De sidste Herrer af Gervansborg« (1850), et opgør med Augustenborgerne, den muntre provinsbyfortælling »Christen Bloks Ungdomstreger« (1850), »Den stumme Frøken« (1850) og kulminerende med »Landsbybørnene« (1852). Lidet læst i vore dage er vistnok »Den stumme Frøken« – den fortjener det heller ikke for sine kunstneriske kvaliteters skyld, men derimod nok som dokument om tiden og Ingemann selv. I denne roman, der er skrevet midt under krigen, har digteren givet udtryk for de stemninger og følelser, der fyldte ham under de store begivenheder herhjemme, og med ærlig vilje, omend ikke med dertil svarende evne, søgt at gøre ret og skel mellem de stridende standpunkter, at skille færene fra bukkene. Personkarakteristikken er vel ikke slet så naiv som i »kongebøgerne«, men rigtig levende mennesker er det kun lykkedes ham at tegne et par stykker af, i »Landsbybørnene«; den byronianske jægermester i »Den stumme Frøken« er en fæl teaterfigur.

I denne sidstnævnte roman får vi på jægermesterens gård et glimt at se af en ung skribent, Finkenbok, der har gjort et dybt indtryk på præstens søn Gustav ved sin spot over alle de politiske partier og alt, hvad der rører sig i folket, hvad enten det er godt eller slet. »Den ubekjendte Forfatter var den eneste af alle Nutidens Skribenter, som han kunde have Lyst til at kjende personlig. Naar han besøgte Carl

[o: sin plejebroder], havde han gjerne et nyt Nummer i Lommen af det Blad, hvori denne Lethedens og Verdensironiens Ordfører skrev« (101). Vi får at vide, at han har udgivet »Den unge Momus« og nu skriver »Tidens Forløber« (190). Gustav får også sit ønske opfyldt: at lære »Vittighedsfuglen« at kende, men udbyttet bliver ikke, som han havde ventet. Goldschmidt havde på dette tidspunkt forlængst ladet »Corsaren« (- »Den unge Momus«) sejle sin egen sø, var på sin store udenlandsrejse i Syden blevet klar over æsteticismens utilstrækkelighed og påbegyndte decbr. 1847 sit seriøse og meget lødige tidsskrift »Nord og Syd« (- »Tidens Forløber«). Derfor lader digteren ham arrogant afvise alle Gustavs komplimenter for at have indført en »Latterens Periode« og derved berede »et sundt Forryngelsesbad for det hele Folk« (196) ved »i beskeden Tone, men med en Mine af Selvfølelse« at svare: »De taler om et temmelig lavt Udviklingsstadium i mit Forfatterliv, som jeg haaber at være aldeles ude over . . . jeg seer nu tilbage dertil som til en lykkelig overstaet Crisis. . . . Det Samme mener jeg er Tilfældet med Folket, som De har været saa artig at troe, jeg har paavirket. Det var igrunden en høist farlig Selvopløsningens Tid. Dog den er forbi. Ethvert Menneske og ethvert Folk har sin Lapsetid. Indtræffer den, hvor et nyt betydende Liv trænger til Ild og Begeistring, kan Lapseriet let blive til et aandeligt Selvmord. Det er altid fristende for det unge Talent, der vil prøve sine Vinger, at lade sig bære af Stemningens store Luftstrøm. Den samme Hob, der bærer en begyndende Virtuoso, som kun fløiter i dens Pibe, kan let hilse ham, som en Høvding og en Magt. Det er dog kun en Skuffelse, der kan smigre Den, der aldrig faaer Stort at betyde. I gamle Dage« - vedblev han - »holdt Fyrsterne Narre, for at hjælpe dem til at lee, naar de selv vare i Begreb med at fortvivle; - i den nyere Tid holde Folkene slige Narre i deres lystige Bladskrivere. - En saadan Folkenar har jeg været . . . De vil nu ikke være saa galant at modsige mig. De finder ikke den Beskedenhed for overdreven, jeg paa min Side kom for Skade at hykle. Derpaa kjender jeg, at De er en sand Frihedens Mand. Galanterier og tomme Beskedenheds-Floskler vil vi nu gjensidig lade fare. *Bevidsthed*, veed De, er Løsnet i vor Tid« - tilføiede han med et gjentaget Smil. - »Det umiddelbare Geni sætter ingen Mand af Hoved meer Priis paa. Jeg er mig meget vel bevidst baade hvad jeg vil og hvad jeg kan og hvad jeg har præsteret. - Jeg føler ikke mindste Trang til noget Rygstød i den Henseende af Andres smigrende Meninger om mig. Jeg er Dem ellers meget forbunden« (197 f.).

I Galsters bog »Fra Ahasverus til Landsbybørnene« (1927) finder man flg. »Aphorisme« af Ingemann gengivet: »Man har sammenlignet Tidsskriftet 'Corsaren' med Fyrsternes Hofnarre i Middelalderen, hvis Embede det var at gjøre Løier med Alting, selv med deres Herrer, paa en humoristisk og vittig Maade. Der er dog den Forskel at i gamle Dage var det Fyrsterne, der holdt Narre, nu holder Folket dem. Corsaren er en *Folkenar*, Folket holder ham for ved hans Spas at lee af Alting og af sig selv med. Som Hofnarrene er Folkenarrene ringe agtet; han ansees ikke for at besidde saa megen Ære, at han kan alvorlig fornærme. Man kan ligesaaalidet udfordre ham og fordre Æreserstatning af ham, som en Ridder eller Hofmand kunde fegte med en Hofnar for et Slag af hans Brix eller en onskabsfuld Vittighed af hans Tunge. Af Folkenarrene som af Hofnarrene kan man ligesaaalidt fordre Sandhed, Retfærdighed og ædelt Sind som Agtelse for noget Agtværdigt eller Følelse af Ære. Hans Ære bestaaer netop i at trodse saavel Begrebet om Sandhed

og Ret som af Ære. Vor Folkenar har valgt sig selv et Navn, som betegner denne Trods og Foragt for al Hæderlighed – og det er ganske i sin Orden, at han har kaldet sig en Corsar –. Han lever af Rov, som en hedensk nordisk Viking og sætter sin Ære med fræk Stolthed i Røvernavnet. Alt, hvad han kan faa fat paa eller gribe ved den endelige Side og drage over i det latterlige, er hans Bytte, uden Hensyn paa, om det er Sandhed eller Løgn, Ondt eller Godt, Agtværdigt eller Foragteligt, Helligt eller Profant, uden Hensyn paa, om det er en stor Idee eller dens jammerlige Karrikatur, om det er sand og ædel Begeistring eller tom Affectation, om det er Folkets Palladier eller Snurrepiberier, om det er Fædrelandskjærlighed, Ærbødighed for Folkeliv, Folkeaaand og Nationalhistorie, eller det er Landsforræderie, lav Egoisme og aandløs Philisterie« (220 f.). Galster drager ikke den konklusion, at det er Goldschmidt selv, der sigtes til med »Flyvebladshelten« Finkenbok, men applicerer figuren på P. L. Møller, der til brug for sin feuilleton »Et Besøg i Sorø« i »Gæa« 1845 havde gæstet Ingemann og andre soranske notabiliteter i deres hjem, hvorimod Vilhelm Andersen i sin litteraturhistorie taler om ham som »en goldschmidtisk Flyvebladshelt«, men rigtignok fejlagtigt tillægger ham opfattelsen af »den Latterens Periode« som »et sundt Foryngelsesbad« (196) for det nyvågnede folkeliv, mens det i virkeligheden er Gustavs tankegang (196).

I »Den stumme Frøken« er præsten den person, der er Ingemanns talerør og repræsenterer hans egne standpunkter. Også han har fulgt Finkenboks skrivelier og er villig til at indrømme ham »et ganske overordenligt Talent« (190), men hans syn på ham er aldeles negativt: »Han erkjender i grunden ingen positiv Religion, skjøndt han kan sige de sindrigste Ting om den religiøse Trang i Menneskenaturen, som han kalder en smuk, men uhelbredelig Sygdom. Hvad jeg kalder Dybde i Følelsen indrømmer han kun en ringe Grad af æsthetisk Interesse; men det er ham i grunden en Blødagtighed, som han kun har Medlidenhed med. Hele Perioder i vor Litteratur og netop den, jeg skylder min hele Retning, bryder han Staven over. Hin romantiske Længsels- og Forventningstid her i Landet, da Nøden lærte os at vende Blikket indad til Aandens dybe Verden, den staaer for ham som en ussel kraftløs Hængehovedtid; – dens Følelse kalder han Føleri, og Alt, hvad der hænger sammen hermed, er ham forkasteligt. Den naive Friskhed og Kraft i vor hedenske Oldtid har han Øie for; hin Tids classiske Skikkelser i vor Konstpoesie lader han vederfares Ret; men vor hele poetiske Middelalder med dens rige Indhold er ham en tom, sygelig Skyggetid, en taaget Drømmelund med en eneste fattig Sangfugl. Alt hvad der udspringer herfra og har grebet ind i vort Liv og Sind ignorerer eller fordømmer han. Nutidens Liv og Bevægelser er han derimod heelt og fortræffeligt inde i; men hans Verden er dog en stor Fremtid, hvor en ny, rigtignok politisk Messias skal fremtræde, som den fuldendte Socialismes Begrunder. Denne Messias vilde han maaske helst være selv; men han har ædel Resignation nok, til at nøies med at være hans Forgænger« (190 f.). Af denne karakteristik ses det, hvor lidt kendskab Ingemann i grunden havde til Goldschmidt. Med disse ræsonnementer er figuren ført helt bort fra virkelighedens verden: flyvebladshelten er blevet en type for noget, som Ingemann ikke kunde lide, og al lighed med »Corsar«-redaktøren er forsvundet. Således også med den fremtid, han bereder Finkenbok; han bliver ikke minister, som præstens husbestyrerinde har spået, men diplomat.

Morten Borup.